

„Откровено за съдебната власт“

Какво представлява съдебната власт? Какви са нейните функции? Кои съдебни процеси са променили историята? Равни ли са всички хора пред закона? Съществува ли абсолютна справедливост и по какъв начин може съдебният процес да е възможно най-справедлив? Вероятно възникналите въпроси са резултат от недоволството на гражданина от прилагането на закона и несъвместимостта на личностната ценностна преценка спрямо обществената такава, както и като резултат от конфликта между двете оценки.

Държавната власт е самото социално управление. Управлението постига съгласуваност между индивидуалните воли и има общи функции, предполага наличието на власт. Управлението е дейност по осъществяване на властта. Властта е сила, защото налага волята на властимащия над подчинения. Тя винаги е принуда, която може да действа принудително или чрез убеждение. Обществената власт е резултат от колективна воля, поради това индивидът има нетрайно по характер отношение към властта. Може да я одобрява или не, доколкото вижда в нея спазване на личните си интереси. В случай, че не види това, може да прояви регламентирано неподчинение, фиксирано в Конституцията като правно непокорство. Защото нерегламентираното вече бива квалифицирано като незаконно.

В своята книга „Владетелят“ Николо Макиавели (1469-1527) разглежда трудностите да бъде подчинен сдобилият се с права демос: „В републиките съществува повече жизнен кипнеж, повече омраза, по-силно желание за мъст. Споменът за предишната им свобода не ги напуска, нито може да ги напусне и тогава най-сигурното средство е да ги унищожиш или да се заселиш в тях“.

Републиките се приближават повече до откритите общества (според класификацията на Попър), т. е. общества, характеризиращи се с динамична социална структура, висока мобилност, способност към иновация, критицизъм, индивидуализъм и демократична плуралистична идеология. Това е и причината за по-трудното установяване на диктатура в тях. В републиките водеща роля има конституцията, в която се поставят принципи като духовна свобода, която човек реално използва.

Както споменава и Джон Лок (1632-1704) в своите „Два трактата за управлението на държавата“: „Когато някакъв брой хора са създали чрез съгласието на всеки от тях общност, те са направили тази общност едно тяло, с власт да действа като едно тяло, което се осъществява единствено чрез волята и решението на мнозинството... Затова виждаме, че в събранията, упълномощени да действат по силата на позитивните закони, в случаите, в които съответният закон, облякъл ги с власт не постановява броя, действието на мнозинството се смята за действие на цялото и, разбира се, определя властта на цялото, която според закона на природата и разума принадлежи на мнозинството.“ Когато обаче правилата на социума бъдат нарушени, достигаме до съдебните институции, до наказанието, което трябва да бъде наложено на престъпилия законите, до справедливостта. Особеното при понятието „справедливост“ е, че то характеризира човешките решения и действия с оглед на обективна мяра, т. е. с оглед на мяра, независима от субективните желания, намерения, стремежи, чувства, възжеления и интереси на който и да било човешки индивид. Не е позната човешка общност, в живота на която да не съществува идея за справедливост. За да се съблюдава спазването на нормите и равноправието между гражданите, за да е справедливо наложеното наказание, са създадени закони, общи за всички членове на дадена държава.

Според Жан-Франсоа Лиотар (1924–1998) изискването законът да бъде справедлив предполага отсъствието на правила, норми и критерии, чрез които да

разграничим право и справедливост. Търсеният критерий не може да бъде открит нито на хоризонта на доброто, нито на хоризонта на закона, защото всъщност не съществува. Законът е инстанция, чиято роля е да репресира и да предлага частици от някакво несъществуващо всеобщо добро. Доброто не може да обоснове нито правото, нито закона. Единството на социалния и политическия ред не може да се изгражда върху доброто. Доброто не може да създаде неоспорим консенсус – напротив – важно е да има конфликти, за да има изследване. В противен случай ще се игнорират насилието и антагонизма, които са реално съществуващи. Справедливостта като идеал се представя като приета от всички. Не е така в действителност. Идеята за справедливост създава илюзии. Според Лиотар няма връзка между справедливост и консенсус. Консенсус означава доброволна общовалидност на закона, което всъщност е несправедливост. Защото социалните ситуации не са взаимодействие между равноправни. А консенсус и справедливост може да има само ако хората са равни.

За Джон Ролз (1921-2002) политическото схващане за справедливост е морално схващане. То е изработено за специфични политически, социални и икономически структури и институции. Справедливостта като честност не е схващане, насочено към прилагане на общ морал, и по това се различава от класическия утилитаризъм. Никое общоморално схващане не може да предостави публично призната идея за справедливост. В демократичните държави схващането за политическа справедливост трябва да допусне разнообразие от идеи, да толерира плурализма между често противоречащи си и несъизмерими схващания за доброто.

Съдебната власт, назовавана и понякога с латинската по произход дума „магистратура“, е система от съдилища, които раздават правосъдие като интерпретират и прилагат законите в името на държавата (или в някои случаи, особено в миналото, в името на владетеля на държавата) и осигуряват механизъм за решаване на спорове.

Известно е, че съдът осъществява две дейности: установяване на фактически обстоятелства и намиране на норми за решаване на казус, което става чрез съдебното решение. Нормите са актове, които влияят върху човешкото поведение, регулират относително постоянно и категорично това поведение, постановяват се от авторитет, който от своя страна изисква спазването им, имат задължаваща сила.

Съдебните решения са два вида: установяване на факти и установяване, че фактите принадлежат към областта на приложение на дадена норма, т. е. решение за нормативната квалификация на определени действия. Нормата се конкретизира в приложението ѝ. Действието е определено само в общи рамки. Съдията трябва да се ориентира в йерархията на нормите, трябва да решава противоречия между тях.

Съвременното право според Вихър Кискинов е изправено пред проблема за мястото на творческия акт в работата на законодателя, на съда и на участниците в досъдебното производство. Същността на юридическото решение е изразена в написаната присъда или решението и в обосноваването им с аргументи. Тяхното търсене и избор, проверки на хипотези, които се отнасят към откритието, намират естествения си завършек в писания текст.

В демократичния съвременен свят законът се разглежда като нормативен акт на компетентен орган на Законодателната (държавна) власт. Той съдържа общи (абстрактни) правила за поведение, насочени към неопределен брой субекти и имащи задължителна сила за тези субекти. А регулатор на това спазване е Съдебната власт. И нейният смисъл е в това тя да бъде безпристрастна, както изисква чл. 117, ал. 2 от Българската конституция: „Съдебната власт е независима. При осъществяване на своите функции съдиите, съдебните заседатели, прокурорите и следователите се подчиняват само на закона“.

Ето го универсалния пример илюстриращ несправедливостта: „Той беше арестуван, защото е евреин, беше осъден, защото е евреин, и пак по тази причина в негова защита не бяха чути нито гласовете на справедливостта, нито тези на правдата“. Да, точно така, визирам аферата „Драйфус“. Тя е наричана „Делото на века“ и изиграва огромна роля за катализиране на антисемитизма в навечерието на най-кървавия век в историята на човечеството. Напълно резонно Емил Зола, който по онова време е най-популярният и най-скандален писател във Франция, пише статия в подкрепа на Драйфус, озаглавена „Аз обвинявам“ и я дава на набиращия популярност политик Жорж Клемансо, който по онова време издава либералния вестник „Орор“. Като субекти ние нямаме достъп до Универсума, до пълното забравяне на „тук и сега“, до абстрахирането от предразсъдъците...

Важен е все пак стремежът към по-голяма обективност, към загърбване на предпочитанията. Тук ratio-то е по-важно от sensus-a. Не трябва да се допускат обвинения на хора без вина, както е обвинен например Йозеф К., главният герой от романа на Кафка „Процесът“. Краят му е предизвестен още преди обявяването на присъдата, не може законът да се прилага само за някои хора, не може привидно „всички да са равни“, а всъщност някои да са „по-равни от другите“, както е във „Фермата на животните“ на Оруел.

Разбира се става ясно, че всяка откровеност по темата за властта и в частност – съдебната власт, крие в себе си диалектическия поглед и „примирението“ ни пред безвъзвратното единство на противоречия. Това примирение неизбежно ни води и до заключението, че при цялото интелектуално или аксиологическо старание на глобалната човешка рационалност, ние не можем да постигнем категорията „справедливост“ в нейния Божествен смисъл, защото колкото и претенциозни да сме в своята уникалност не можем да постигнем непостижимото.